

TREČIOJI PROFESORIAUS ALEKSO GIRDENIO ATMINI- MO KONFERENCIJA

2014 m. spalio 30–31 d. Vilniaus universiteto Filologijos fakultete vyko trečioji profesorius Alekso Girdenio (1936–2011) atminimui skirta tarptautinė konferencija¹. Šįmet jos pagrindinė tema – naujaisi dabartinių lietuvių ir latvių kalbų ir tarmių fonetikos ir fonologijos tyrimai.

Į konferenciją gausiai susirinko mokslininkų iš Lietuvos, Latvijos ir Rusijos. Iš viso per dvi dienas surengti šeši posėdžiai, perskaityti 23 pranešimai.

Danguolė Mikulėnienė (LKI) nagrinėjo XXI a. pradžios skiriamųjų tarmių požymių situaciją ir jų raišką sociogeolingvistikos požiūriu. Analizuoti skirtingi skiriamųjų tarmių požymių relevantiškumo laipsniai: 1) kai relevantiniai skiriamieji požymiai ir toliau išlieka tokie pat vs. linkę virsti nerelevantiniais; ir 2) kai nerelevantiniai požymiai pamažu virsta relevantiniais vs. linkę visiškai sunykti. (Ne)relevantinių požymių kaita rodo naujųjų tarmių darinių formavimąsi.

Dabartinių lietuvių ir latvių bendrinių kalbų vokalizmo spektrines charakteristikas ir akustines skiriamąsias ypatybes apžvelgė Juris Grigorjevas ir Jurgita Jaroslaviėnė (LKI). Buvo lyginami izoliuotai ištarti pastovios ar-

tikuliacijos balsiai, aptarti jų santykiai akustinėje erdvėje. Inesė Indričėnė ir Jolita Urbanavičienė (LKI) kalbėjo apie lietuvių ir latvių kalbų konsonantizmą: lygino prevokalių nebaltingųjų priebalsių (ištartų CVC tipo junginiuose) lokusų rezultatus.

Akustinius lietuvių bendrinės kalbos afrikatų balsingumo požymius analizavo Rytis Ambrazėvičius (KTU). Nurodyta, kad geriausiai skiriasi dusliųjų ir skardžiųjų priebalsių spragos garso lygio (tam tikrų jo variantų) reikšmių diapazonai. Balsingumo požiūriu, atrodo, reikšmingesnės spragos, o ne frikacijos ypatybės.

Antrąjį posėdį pradėjo Asta Leskauskaitė (LKI) – įvairiais aspektais aptarė pietų aukštaičių afrikatas. Jana Tapertė (LU Latvių kalbos institutas) supažindino su latvių bendrinės kalbos nosinių sonantų akustinėmis skiriamosiomis ypatybėmis. Inesė Indričėnė (LU Latvių kalbos institutas) ir Solveiga Čėiranė (Rygos mokytojų rengimo ir švietimo vadybos akademija) apžvelgė latvių kalbos dusliųjų ir skardžiųjų priebalsių tyrimus, nagrinėjo svarbiausius rezultatus.

Kitas posėdis buvo skirtas lietuvių tarmėtyrai. Vakarų žemaičių patarmės padėtį XXI a. pradžioje analizavo Jonas Bukantis (KU). Aptarta lingvistinė Klaipėdos krašto situacija, ryškiausias dar tebevertojamas fonetinės ypatybės, skiriančios vakarų žemaičius nuo kitų žemaičių, nurodyta, kad mokačių vakarų žemaičių patarmę prieš keletą metų

¹ Apie pirmąją konferenciją žr. *Blt* 47(2), 2012, 385–388; apie antrąją – *Gimtoji kalba* 11, 2013, 24t.

suskaičiuota mažiau negu 100 žmonių. Šiandieninę šiaurės žemaičių telšiškių šiaurinių šnektų padėtį ir gyvybingumą apžvelgė ir šiltais prisiminimais apie Aleksą Girdenį pasidalijo Juozas Pabrėža (ŠU). Pranešimą apie Žemaitiją ir žemaičių tarmę skaitė Kazimieras Garšva (LKI). Laima Kalėdienė (LKI) nagrinėjo transkribavimo principų nustatymo problemas, teksto įvairavimo priežastis, paaiškino, kaip galima pasinaudoti iteracijos indeksu nustatant tarmės gyvybingumą.

Paskutiniame pirmosios dienos posėdyje perskaityti trys pranešimai. Regina Kliukienė ir Simona Mačėnaitė (VU) pristatė eksperimentinį tyrimą, kuriuo mėginta nustatyti patikrinamųjų klausimų komunikacinių porūšių intonacijos skiriamuosius akustinius požymius ir ištirti jų fonologinį vaidmenį kalboje. Apibendrintais duomenimis, fonologinį vaidmenį kalboje atlieka tvirtinamųjų klausimų intonacijos diferenciniai požymiai. Gintaro Dautarto (VU) pranešimu gilintasi į indoeuropiečių metro pėdsakus antikinės poezijos ir lietuvių liaudies dainų eilėdaroje. Jaunasis mokslininkas padarė išvadą, kad nors metrai nuolatos kito kartu su kalba bei jos fonetine ir prozodine sistemomis, eilėdaros principai išliko tie patys. Kai kuriuos homonimus, lietuvių kalbos žodynuose atsiradusius dėl žodžių skolinimosi iš kitų kalbų, apžvelgė Nijolė Čepienė (LKI).

Pirmosios dienos vakare konferencijos dalyviai viešėjo Vilniaus universiteto Fonetikos laboratorijoje, kuriai 2014 m.

spalį suteiktas Alekso Girdenio vardas.

Antrąją konferencijos darbo dieną pradėjo Aleksejus Andronovas (Sankt Peterburgo valstybinis universitetas): supažindino su Alekso Girdenio disertacijos ir monografijos „Teoriniai lietuvių fonologijos pagrindai“ (2003) skirtumais, išskėlė kai kurias įdomesnes problemas, kurių kilo redaguojant minėtos monografijos vertimą į rusų kalbą (vertimą atliko Nadežda Aleksejeva ir Natalja Zaika).

Toliau posėdyje kalbėta apie dabartinių baltų kalbų ir tarmių eksperimentinius dvigarsių tyrimus. Juris Grigorjevas (LU Latvių kalbos institutas) pateikė latvių bendrinės kalbos dvibalsių, kuriuos ištarė informantai vyrai ir moterys, spektrinę analizę, pristatė šių garsų tyrimo metodiką. Rima Bakšienė (LKI) analizavo vakarų aukštaičių kauniškių dvigarsių kiekybės santykius: remiantis atlikto tyrimo rezultatais, kauniškių patarmėje neabejotinai egzistuoja ryškūs dvigarsių priegaidžių alotonai.

Konferenciją tęsė Vilija Ragaišienė (LKI) – aptarė Punsko šnektos kirčiavimo variantus XX a. 8–9 deš., atkreipė dėmesį, kad šios šnektos kirčiavimo sistema skiriasi nuo gretimų pietų aukštaičių patarmės šnektų akcentuacijos. Zofija Babickienė (MRU) gilinosi į priegaidžių vartojimo polinkius Laukuvos ir Varnių šnektų tekstuose. Apie akustinių požymių koreliacijos svarbą lietuvių kalbos priegaidžių skyrimui kalbėjo Evaldas Švageris (VU). Jaunasis mokslininkas nustatė, kad ilgųjų balsių trukmė yra

atvirksčiai proporcinga santykiniam pagrindinio tono ir intensyvumo staigumui (energingumo pagreičiui). Anglų ir latvių kalbų fonotaktikos ypatumus apžvelgė Maija Brēdē (LU).

Paskutinį konferencijos pranešimą – apie atvirąją sandūrą $VR+V$ lietuvių kalbos dūriniuose – perskaitė Jurgis Pakerys (VU).

Jurgita JAROSLAVIENĖ
[*jurgita.jaroslaviene@lki.lt*]